אימא כמשעה שנכנסו ישראל למצרים ועד [שעה] שיצאו מיתיבי שבעה נביאים נתנבאו לאומות העולם ואלו הן בלעם ואביו ואיוב אליפז התימני ובלדד השוחי וצופר הנעמתי ואליהוא בן ברכאל הבוזי א)(א"ל) וליטעמיך אליהוא בן ברכאל לאו מישראל הוה והא כתי' ממשפחת רם אלא איגבוי איגבי לאומות העולם ה"נ איוב איגבוי איגבי [לאומות העולם] אטו כולהו נביאי מי לא איגבוי לאומות העולם התם עיקר נביאותייהו לישראל הכא עיקר נביאותייהו לאומות העולם מיתיבי חסיד היה באומות העולם ואיוב שמו ולא בא לעולם אלא כדי לקבל שכרו הביא הקב"ה עליו יסורין התחיל מחרף ומגדף כפל לו הקב"ה שכרו בעוה"ז [כדי] לטרדו מן העולם הבא תנאי היא דתניא רבי אלעזר אומר איוב בימי שפוט השופטים היה שנאמר [1]הן אתם כולכם חזיתם ולמה זה הבל תהבלו איזה דור שכולו הבל הוי אומר זה דורו של שפוט השופטים רבי יהושע בן קרחה אומר איוב בימי אחשורוש היה שנאמר [2]ולא נמצא נשים יפות כבנות איוב בכל הארץ איזהו דור שנתבקשו בו נשים יפות הוי אומר זה דורו של אחשורוש ואימא בימי דוד דכתיב [3]ויבקשו נערה יפה התם בכל גבול ישראל הכא בכל הארץ רבי נתן אומר איוב בימי מלכות שבא היה שנאמר [4]ותפל שבא ותקחם וחכ"א איוב בימי כשדים היה שנאמר [5]כשדים שמו שלשה ראשים ויש אומרים איוב בימי יעקב היה ודינה בת יעקב נשא כתיב הכא [6]כדבר אחת הנבלות תדברי וכתיב התם [7]כי נבלה עשה בישראל וכולהו (א) תנאי סבירא להו דאיוב מישראל הוה לבר מיש אומרים דאי ס"ד מאומות העולם הוה בתר דשכיב משה מי ב)שריא שכינה על עובדי כוכבים והא ג)אמר מר בקש משה שלא תשרה שכינה על עובדי כוכבים ונתן לו שנאמר [8]ונפלינו אני ועמך א"ר יוחנן דורו של איוב שטוף בזמה היה שנאמר הן אתם כולכם חזיתם ולמה זה הבל תהבלו וכתיב [9]שובי שובי השולמית שובי שובי ונחזה בך אימא בנבואה דכתיב [10]חזון ישעיהו בן אמוץ א"כ למה זה הבל תהבלו למה לי וא"ר יוחנן מאי דכתיב [11]ויהי בימי שפוט השופטים דור ששופט את שופטיו אומר לו ד)טול קיסם מבין ה)(עיניך) אומר לו טול קורה מבין עיניך אמר לו [12]כספך היה לסיגים אמר לו סבאך מהול במים א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל האומר מלכת שבא אשה היתה אינו אלא טועה מאי מלכת שבא מלכותא דשבא [13]ויהי היום ויבאו בני האלהים להתיצב על ה' ויבא גם השטן בתוכם ויאמר ה' אל השטן מאין תבא ויען השטן וגו' ו)אמר לפניו רבש"ע שטתי בכל העולם כולו ולא מצאתי נאמן כעבדך אברהם שאמרת לו [14]קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה ואפילו הכי בשעה שלא מצא מקום לקבור את שרה [עד שקנה בד' מאות שקל כסף] לא הרהר אחר מדותיך [15]ויאמר ה' אל השטן השמת לבך אל עבדי איוב כי אין כמוהו בארץ וגו' א"ר יוחנן גדול הנאמר באיוב יותר ממה שנאמר באברהם דאילו באברהם כתיב [16]כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה ובאיוב כתיב [15]איש תם וישר ירא אלהים [וסר מרע] מאי וסר מרע א"ר אבא בר שמואל ז)איוב וותרן בממונו היה מנהגו של עולם נותן חצי פרוטה לחנוני איוב ויתרה משלו [17]ויען השטן את ה' ויאמר החנם ירא איוב אלהים הלא אתה סכת בעדו ובעד ביתו וגו' ח)מאי מעשה ידיו ברכת א"ר שמואל בר רב יצחק כל הנוטל פרוטה מאיוב מתברך מאי ומקנהו פרץ בארץ א"ר יוסי בר חנינא מקנהו של איוב פרצו גדרו של עולם מנהגו של עולם זאבים הורגים העזים מקנהו של איוב עזים הורגים את הזאבים [18]ואולם שלח נא ידך וגע בכל אשר לו אם לא על פניך יברכך [19]ויאמר ה' אל השטן הנה כל אשר לו בידך רק אליו אל תשלח ידך וגו' [20]ויהי היום ובניו ובנותיו אוכלים ושותים יין בבית אחיהם הבכור ומלאך בא אל איוב ויאמר הבקר היו חורשות והאתונות רועות על ידיהם א"ר יוחנן מלמד שהטעימו הקב"ה לאיוב

מעין

אימא כמשעה שנכנסו כו'. מאתים ועשר דכתיב (איוב מב) ויוסף ה' את כל אשר לאיוב למשנה אף שנותיו הוכפלו דכתיב ט) [שם] ויחי איוב אחר זאת מאה וארבעים שנה למדנו שהיה בן שבעים כשבאו יסורין עליו הרי מאתים ועשר ולעולם מעולי גולה היה: **נתנבאו לאומות העולם.** אלמא נכרי היה: **אליהוא.** על כרחך מדייחסיה קרא בשמו [ושם אביו] ושם משפחתו ישראל הוה ואית דאמרי ממשפחת רם היה היינו אברהם: **שכולו הבל.** הטובים שבהן לא היו כלום כדאמרינן לקמן שהנשפט היה לו פתחון פה לשפוט את שופטו ומוכיחו: **בימי מלכות שבא היה.** ובא (ב) גדוד מכשדים עליו: **וחכ"א בימי מלכות כשדים.** בימי נבוכדנצר היה ובא גם משבא גדוד עליו: **וכולהו הני תנאי כו'.** מסקנא דתירוצא הוא דתריץ לעיל תנאי היא ההוא מתניתא דלעיל ס"ל עובד כוכבים הוה והני תנאי דהך מתניתא כולהו סבירא להו דישראל הוה בר מיש אומרים דאמרי בימי יעקב הוה: **והא אמר מר.** בפ"ק דברכות (דף ז.): **ונפלינו.** (ג) ונבדלנו בלכתך עמנו מכל האומות: **ונחזה בך.** לשון זימה [הוא זה] להסתכל בנשים שעובדי כוכבים אומרים לישראל שובי לתורתנו ותזני עמנו: **שופט את שופטיו.** שהיו השופטין עצמן מקולקלים והיה פתחון פה לנשפט להוכיח את מוכיחו שאם אמר לו השופט טול קיסם מבין עיניך הסתלק ופרוש מעבירה קטנה שבידך יכול זה לומר טול קורה מבין עיניך פרוש מעבירה חמורה שבידך: **סבאך.** יינך כמו אל תהי בסבאי יין (משלי כג): **מהול.** מעורב וכן כל לשון הוללות שבתורה לשון ערבוב: **קום התהלך.** היינו דקאמר ומהתהלך בה מאותו שאמרת לו התהלך בארץ אני בא: ה"ג **מנהג עולם נותן חצי פרוטה לחנוני.** מי שיש לו מלאכה מועטת לעשות אומר לפועל חצי פרוטה אני נותן לך ונלך אצל חנוני ונקנה בפרוטה ככר או ביצים ונחלוק ואיוב ויתרה לחצי השני משלו ונותן לו כל הפרוטה שהיה רע בעיניו לדקדק בדבר קל שאינו ממון: **והאתונות רועות [וגו'].** ע"י הבקר דריש ליה לקרא שאוכלת חזיז מתלם המענה שהזרע צומח בשעתו:

מעין

בלעם ואביו. כדאמר במגילה (דף טו.) כל שמו ושם אביו בנביאות בידוע שהוא נביא בן נביא: י)**אימא** כמשעה שנכנסו ישראל למצרים. וא"ת ומאי קמ"ל קרא כתיב ויוסף ה' את כל אשר לאיוב למשנה ואיוב אחרי אותו מעשה חיה ק"מ שנה וא"כ היה בן שבעים קודם וי"ל דס"ד דלא כפל אלא בעושר ויופי של בנות אבל בשנים לא: **אליהוא** לא מישראל הוה. משמע דפשיטא דאליהוא בן ברכאל מישראל הוה לכך נראה דבפ"ק דע"ז (דף ג.) דאמר יבא בלדד השוחי וצופר הנעמתי[א] ויעידו בהן בישראל שקיימו כל התורה כולה ל"ג התם ואליהוא בן ברכאל ונראה דשמעתא דהתם סברה כמ"ד איוב בימי יעקב הוה דהא אמר לקמן דממשה ואילך לא שרתה שכינה על עובדי כוכבים: **דור** ששופט את שופטיו. תימה לר"י דאמר כ)(בפ"ק) דתמורה (דף טו:) כל האשכולות שעמדו לישראל מימות משה עד שמת יוסף בן יועזר לא היה בהם שום דופי: **בפירוש** רבינו חננאל גרס כולהו תנאי ואמוראי מודו דאיוב ישראל היה ולר"י נראה דל"ג ואמוראי דרבא ע"כ סבר לעיל דלאו מישראל הוה דקאמר לעיל הכי אמר להן משה למרגלים ישנו לאותו אדם ששנותיו כעץ כו': **ויש אומרים** איוב בימי יעקב הוה. הני[ב] יש אומרים לאו היינו ר' נתן דהא פליגי עליה ל):

ככוחלא

תורה אור

1 הֵן אַתֶּם כֻּלְּכֶם חֲזִיתֶם וְלָמָּה זֶּה הֶבֶל תֶּהְבָּלוּ: איוב כז יב

2 וְלֹא נִמְצָא נָשִׁים יָפוֹת כִּבְנוֹת אִיּוֹב בְּכָל הָאָרֶץ וַיִּתֵּן לָהֶם אֲבִיהֶם נַחֲלָה בְּתוֹךְ אֲחֵיהֶם: איוב מב טו

3 וַיְבַקְשׁוּ נַעֲרָה יָפָה בְּכֹל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל וַיִּמְצְאוּ אֶת אֲבִישַׁג הַשּׁוּנַמִּית וַיָּבִאוּ אֹתָהּ לַמֶּלֶךְ: מלכים א א ג

4 וַתִּפֹּל שְׁבָא וַתִּקָּחֵם וְאֶת הַנְּעָרִים הִכּוּ לְפִי חָרֶב וָאִמָּלְטָה רַק אֲנִי לְבַדִּי לְהַגִּיד לָךְ: איוב א טו

5 עוֹד זֶה מְדַבֵּר וְזֶה בָּא וַיֹּאמַר כַּשְׂדִּים שָׂמוּ שְׁלֹשָׁה רָאשִׁים וַיִּפְשְׁטוּ עַל הַגְּמַלִּים וַיִּקָּחוּם וְאֶת הַנְּעָרִים הִכּוּ לְפִי חָרֶב וָאִמָּלְטָה רַק אֲנִי לְבַדִּי לְהַגִּיד לָךְ: איוב א יז

6 וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ כְּדַבֵּר אַחַת הַנְּבָלוֹת תְּדַבֵּרִי גַּם אֶת הַטּוֹב נְקַבֵּל מֵאֵת הָאֱלֹהִים וְאֶת הָרָע לֹא נְקַבֵּל בְּכָל זֹאת לֹא חָטָא אִיּוֹב בִּשְׂפָתָיו: איוב ב י

7 וּבְנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ מִן הַשָּׂדֶה כְּשָׁמְעָם וַיִּתְעַצְּבוּ הָאֲנָשִׁים וַיִּחַר לָהֶם מְאֹד כִּי נְבָלָה עָשָׂה בְיִשְׂרָאֵל לִשְׁכַּב אֶת בַּת יַעֲקֹב וְכֵן לֹא יֵעָשֶׂה: בראשית לד ז

8 וּבַמֶּה יִוָּדַע אֵפוֹא כִּי מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲנִי וְעַמֶּךָ הֲלוֹא בְּלֶכְתְּךָ עִמָּנוּ וְנִפְלֵינוּ אֲנִי וְעַמְּךָ מִכָּל הָעָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה: שמות לג טז

9 שׁוּבִי שׁוּבִי הַשּׁוּלַמִּית שׁוּבִי שׁוּבִי וְנֶחֱזֶה בָּךְ מַה תֶּחֱזוּ בַּשּׁוּלַמִּית כִּמְחֹלַת הַמַּחֲנָיִם: שיר השירים ז א

10 חֲזוֹן יְשַׁעְיָהוּ בֶן אָמוֹץ אֲשֶׁר חָזָה עַל יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם בִּימֵי עֻזִּיָּהוּ יוֹתָם אָחָז יְחִזְקִיָּהוּ מַלְכֵי יְהוּדָה: ישעיהו א א

11 וַיְהִי בִּימֵי שְׁפֹט הַשֹּׁפְטִים וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֶחֶם יְהוּדָה לָגוּר בִּשְׂדֵי מוֹאָב הוּא וְאִשְׁתּוֹ וּשְׁנֵי בָנָיו: רות א א

12 כַּסְפֵּךְ הָיָה לְסִיגִים סָבְאֵךְ מָהוּל בַּמָּיִם: ישעיהו א כב

13 וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֹאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים לְהִתְיַצֵּב עַל יְיָ וַיָּבוֹא גַם הַשָּׂטָן בְּתוֹכָם: וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל הַשָּׂטָן מֵאַיִן תָּבֹא וַיַּעַן הַשָּׂטָן אֶת יְיָ וַיֹּאמַר מִשּׁוּט בָּאָרֶץ וּמֵהִתְהַלֵּךְ בָּהּ: איוב א ו-ז

14 קוּם הִתְהַלֵּךְ בָּאָרֶץ לְאָרְכָּהּ וּלְרָחְבָּהּ כִּי לְךָ אֶתְּנֶנָּה: בראשית יג יז

15 וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל הַשָּׂטָן הֲשַׂמְתָּ לִבְּךָ עַל עַבְדִּי אִיּוֹב כִּי אֵין כָּמֹהוּ בָּאָרֶץ אִישׁ תָּם וְיָשָׁר יְרֵא אֱלֹהִים וְסָר מֵרָע: איוב א ח

16 וַיֹּאמֶר אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנַּעַר וְאַל תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי יְרֵא אֱלֹהִים אַתָּה וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת בִּנְךָ אֶת יְחִידְךָ מִמֶּנִּי: בראשית כב יב

17 וַיַּעַן הַשָּׂטָן אֶת יְיָ וַיֹּאמַר הַחִנָּם יָרֵא אִיּוֹב אֱלֹהִים: הֲלֹא אַתָּה שַׂכְתָּ בַעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ וּבְעַד כָּל אֲשֶׁר לוֹ מִסָּבִיב מַעֲשֵׂה יָדָיו בֵּרַכְתָּ וּמִקְנֵהוּ פָּרַץ בָּאָרֶץ: איוב א ט-י

18 וְאוּלָם שְׁלַח נָא יָדְךָ וְגַע בְּכָל אֲשֶׁר לוֹ אִם לֹא עַל פָּנֶיךָ יְבָרְכֶךָּ: איוב א יא

19 וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל הַשָּׂטָן הִנֵּה כָל אֲשֶׁר לוֹ בְּיָדֶךָ רַק אֵלָיו אַל תִּשְׁלַח יָדֶךָ וַיֵּצֵא הַשָּׂטָן מֵעִם פְּנֵי יְיָ: איוב א יב

20 וַיְהִי הַיּוֹם וּבָנָיו וּבְנֹתָיו אֹכְלִים וְשֹׁתִים יַיִן בְּבֵית אֲחִיהֶם הַבְּכוֹר: וּמַלְאָךְ בָּא אֶל אִיּוֹב וַיֹּאמַר הַבָּקָר הָיוּ חֹרְשׁוֹת וְהָאֲתֹנוֹת רֹעוֹת עַל יְדֵיהֶם: איוב א יג-יד

מסורת הש"ס

א) [בע"י ליתא], ב) נ"א שרתה, ג) ברכות ז., ד) [ערכין טז:], ה) [גירסת הע"י והילקוט שיניך], ו) [נ"ל משוט בארץ ומהתהלך בה], ז) [מגילה כח.], ח) [פסחים דף קיב.], ט) נ"ל וכתיב. רש"ש, י) [שייך קודם לד"ה בלעם], כ) נ"ל בפ"ב, ל) [עי' תוס' סוטה יב. ד"ה אחרי ותוס' ע"ז סד: ד"ה אחרים ותוס' לקמן נג: ד"ה מאן],

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' וכולהו הני תנאי סבירא: (ב) רש"י ד"ה בימי וכו' ובא גם גדוד: (ג) ד"ה ונפלינו נ"ב אע"ג דבלכתך עמנו היא שאלה אחרת בקש שתשרה שכינה על ישראל מ"מ שאלת ונפלינו היא דבוקה עם בלכתך עמנו וכך אמר ועוד דבר אחר אני שואל ממך שנהיה נבדלים בלכתך עמנו מכל האומות:

◆

מוסף רש"י

טול קיסם. כלומר עון קטן שבידך, זה יכול לומר לו טול אתה עון גדול שבידך (ערכין טז:). **והאתונות רועות על ידיהם.** שלאחר חרישת האתונות (נ"ל הבקר) היו זורעים עם החרישה ורועות האתונות מיד חזיז מן התלם (איוב א י).

◆

מוסף תוספות

א. ואליהוא בן ברכאל הבוזי וכו' דאלמא אליהוא גוי הוה. תוס' רי"ד.
ב. אע"ג דקיימא לן דיש אומרים היינו ר' נתן כדאמר בסוף הוריות (יג:) דאסיקו ליה לר' נתן יש אומרים. תוס' לקמן נג:

◆

רבינו גרשום

חושבנא ישראל היו במצרים ר"י שנה ואיוב כשבאו עליו יסורין היה בן ע' שנה כדכתיב (איוב טו) גם שב גם ישיש בנו ואין שב פחות מע' שנה כדכתיב ימי שנותינו בהם שבעים שנה וכשהשיב הקב"ה שבותו נתן לו הכל למשנה ושנותיו הכפיל לו דכתיב ויחי איוב אחרי זאת ק"מ שנה והנהו ע' דמעיקרא הרי ר"י שנה: בלעם [ואביו] אינבויי אינבי לעובדי כוכבים על דור המבול ועל דור הפלגה. בלעם אינבי לעובדי כוכבים לעמלק [ולכתיים] וקשיא לר' יוחנן ולר' אלעזר דאמרי מעולי גולה היה: כדי לטורדו מן העולם. אלמא דאיוב מעובדי כוכבים הוה: תנאי היא כו' וכולהו הני תנאי מהא ברייתא דר' אלעזר ואילך מודו דאיוב מישראל הוה מדקא מיירי טעמייהו ממשה ואילך איכא למשמע מינה הואיל ושרתה עליו שכינה ממשה ואילך: לבר מיש אומרים דאמר בימי יעקב היה שעדיין לא בא משה לעולם: דאי ס"ד דלשאר תנאי מאומות העולם היה וכי ממשה ואילך כו'. א) ואמוראי קרי לר' יוחנן ולר' אלעזר דאמרי תרווייהו איוב מעולי גולה היה ורבא נמי אמוראי: מה תחזו בשולמית דכי היכי דהאי קרא משתעי בנקבה דהיינו זימה הכי נמי הן אתם כולכם חזיתם: ששופט. מי שהיה שפוט על פי בית דין הוא שופט את שופטיו שאם אמר לו השופט טול קיסם שלך גדולה מתחת ידיך היה משיב הוא לשופט טול קורה כלומר אני גזלתי קיסם שהוא מעט אתה גזלת קורה שהוא גדול מזה: אדם נותן חצי פרוטה לחנוני שאם היה חייב לפועל חצי פרוטה היה נותן לו איוב פרוטה שלימה ולא היה הולך לחנווני לחלוף לו חצי ליתן לו חצי לפועל [כמנהגם] היינו וסר מרע שלא היתה מדתו כמדת רעיו בני אדם: שהטעימו הקב"ה

א) נראה מזה שרבינו היה גורס וכולהו תנאי ואמוראי וכגי' התוס' בשם ר"ח ע"ש: